

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Er træer naturlige? Er mennesker?

Arler, Finn

Published in:

Livets træer : kunst - kultur - natur

Publication date:

2006

Document Version

Accepteret manuscript, peer-review version

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Arler, F. (2006). Er træer naturlige? Er mennesker? I I. From, & L. L. Andersen (red.), *Livets træer : kunst - kultur - natur: en antologi af tekster og billeder* (s. 34-39). KunstCentret Silkeborg Bad.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ER TRÆER NATURLIGE? ER MENNESKER?

FINN ARLER

Mens min datter endnu var en lille pige, spurgte jeg hende, hvad natur er. Det er for eksempel en skov. Også selvom træerne bliver fældet og fjernet, når de er store nok? Ikke noget problem. Også selvom træerne bliver gødet og jorden drænet? Det er stadig natur. Også selvom træerne kommer andre steder fra og er blevet plantet af mennesker? Fortsat natur. Også selvom der er stier og veje i skoven? Ikke noget problem... med mindre de da er asfalterede! Der gik grænsen for hende. Men er det den rette grænse? Og er der overhovedet en grænse?

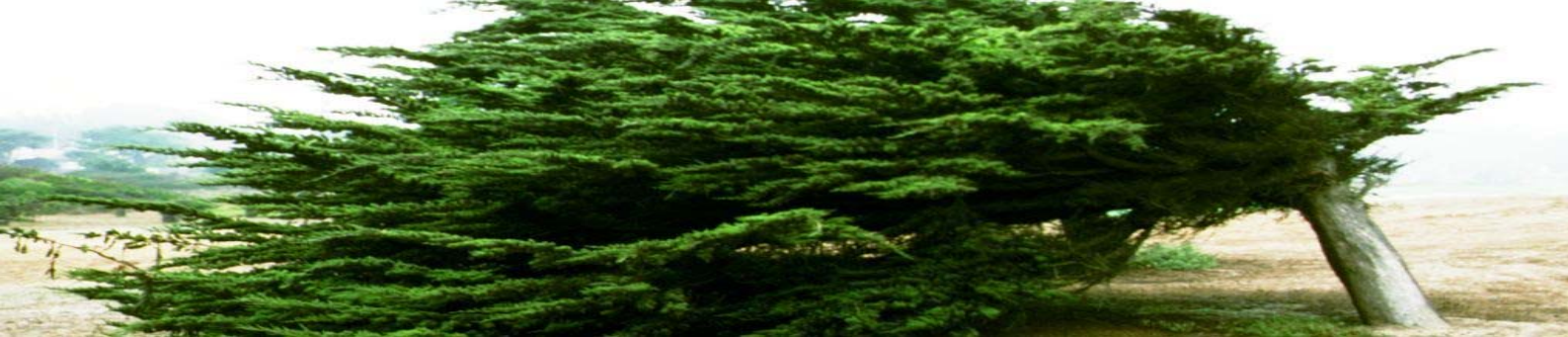
Det levende og det kunstige

Alle kulturer synes at skelne mellem tre typer af genstande. Den første slags er de menneskeligt skabte genstande, kunstgenstandene eller artefakterne, f.eks. borde, stole, knive eller huse. Den anden slags er de levende organismer, der alle steder (med moderne biologi som eneste undtagelse) grundlæggende opdeles i de to hovedgrupper planter og dyr. Endelig er der restgruppen af alt det, der hverken er levende eller kunstigt, men den ser vi bort fra her.

Selvom opdelingen tilsyneladende findes i alle kulturer, så har der omvendt altid været tvivl om, hvad der mere præcist adskiller de forskellige slags genstande fra hinanden. Grænserne er ikke lette hverken at placere eller begrunde. Den antikke græske naturhistoriker Aristoteles har givet et af de mest indflydelsesrige bud på, hvori forskellen mellem kunstgenstande og levende organismer består: Levende organismer har i sig en nedarvet bevægelseskraft med en særlig retning. Kunstgenstandes hensigt kommer derimod udefra og påføres genstanden. Den levende organisme rummer en indre styrende natur (*physis*). Kunstgenstanden har fået sin natur udefra.

Men hvad så med kultur-planterne? spurgte Aristoteles' kollega Theofrast. Dem har vi flyttet bort fra deres oprindelige levesteder. I nye omgivelser opfører de sig anderledes. Hvad med træet fra det stenede, tørre og kolde bjerg, der i den frugtbare dal under menneskelig pleje vokser sig dobbelt så stort? Eller hvad med de planter og dyr, som vi har forædlet gennem generationer? Er de blevet til artefakter? Hvad med klippede og beskårne træer? Hvis disse træer er naturlige, hvilken slags natur er de så lig?

Så længe der alene er tale om omflytning og pleje, mente Theofrast, så må vi sige, at vi blot understøtter træets egen indre natur. Træet får hvad det tidligere manglede, og det udfolder sig derfor endnu mere naturligt end før. Taler vi derimod om forædling, hvor træer systematisk udvælges, så de passer til menneskers ønsker, eller beskæring, hvor træet ændrer form og udtryk, så er sagen knap så ligetil. Det kultiverede træ rummer stadig en indre natur, men der er også en ydre natur indblandet, som gør træet forskelligt fra sit vilde ophav.

Omvendt må man også retfærdigvis sige, at det ikke ville være muligt for mennesker at kultivere, hvis træernes egen natur modsatte sig det. Der er trods alt grænser for, hvad man kan gøre. Træer kan ikke stå på hovedet. Theofrast kløede sig i nakken og droppede emnet.

Aristoteles ville dog gerne føje noget til. Kunstgenstande ikke altid er lige vellykkede. Nogle lykkes, andre gange går det galt. Hvornår er kunstgenstande vellykkede? Må vi ikke sige, at det er de, når de fremstår *som om* de var udsprunget af en indre natur? Når det er som om de er vokset frem helt af sig selv. (*Mimesis* er det ord, han bruger.)

Hos den vellykkede kunstgenstand opfattes hensigten ikke som en påtrængende ydre natur. Snarere ser det ud som om genstanden med menneskers hjælp endelig er kommet til sig selv. Det lykkes bedst, ville Aristoteles sige, når skaberen ikke insisterer på at påtvinge en ydre natur, men bestræber sig på at være den, der hjælper genstanden med at gro frem som havde den en indre natur.

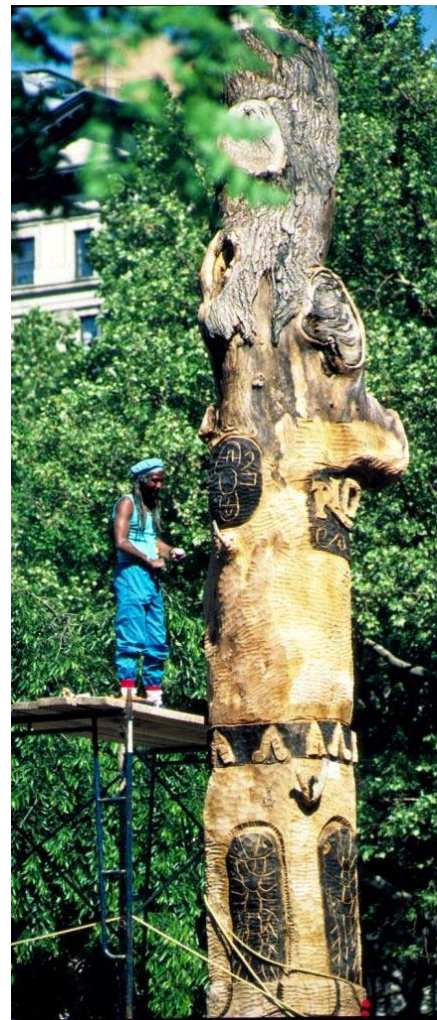
Genstanden gror ikke uden videre frem af materialet selv. Tværtimod bryder man uundgåeligt med træets egen naturlige udvikling, når man fælder det og laver et træbord. Det er imidlertid ikke anderledes, end når den ene organisme fortærer den anden for selv at kunne følge sin natur. Det bliver dermed heller ikke så afgørende, om mennesker har været involveret i skabelsen, uanset om der er tale om levende organismer som eksempelvis træer eller ej. Det

vigtigste er, om det er gået godt.

Natur og kultur

For nogle år siden var jeg til en videnskabelig konference, hvor der blev vist et lysbillede af et landskab, hvor to felter var blevet skarpt afgrænset fra hinanden som efter en lineal. Til den ene side var der skov, til den anden side en mark med træstubbe. Her ser vi et sjældent klart eksempel på opdelingen af natur og kultur, sagde oplægsholderen. Da han var færdig med sit oplæg, rakte en af tilhørerne hånden i vejret og spurgte: Til hvilken af siderne var naturen?

Oplægsholderen var amerikaner. Han var vant til at naturens beskyttere kæmper mod tømmerkompagniers hærgen i ældgamle skove.

Spørgeren kom fra Skotland. Her ser naturbeskytterne det som en vigtig opgave at holde de smukke og historisk betydningsfulde græsklædte bakker fri for indtrængende træer, hvoraf de mest plagsomme er hentet hjem fra fjerne egne.

Amerikaneren var vant til at tænke, at den natur, der har brug for beskyttelse, er vildniset. Sådanne områder må holdes fri for mennesker for at forblive naturlige. Skotten fandt derimod naturområder værdige til omsorg, når de er særligt smukke, historisk betydningsfulde, geologisk eller biologisk interessante. Mennesker er akkurat så naturlige som andre organismer, og det afgørende kan derfor ikke være, om der har været mennesker involveret eller ej. Det vigtigste er, om det er gået godt.

Vi finder her en parallel til opdelingen mellem de levende organismer med en indre natur og kunstgenstandene med en udefra kommende natur. Blot er der tale om områder i stedet for genstande. Man kunne sige, at den amerikanske tradition overfører skellet mellem genstande på skel mellem områder. Vildniset har naturen i sig. Det dyrkede land og byen er tillagt naturen udefra.

Samtidig får betegnelsen 'natur' imidlertid en dobbelt betydning. På den ene side henviser den til det, der indefra eller udefra styrer genstandes eller områders udvikling. På den anden side bruges 'natur' til at betegne de upåvirkede områder selv – der bliver til 'naturområder' – eller måske som et element, der kan være mere eller mindre af, og som er anderledes end kulturen. Vi taler eksempelvis om 'naturnær skov' eller om, at der findes natur i byen. I det sidste tilfælde genfindes skellet mellem organismer og kunstgenstande.

Overførslen fra genstande til områder forudsætter et skarpt skel mellem natur og kultur. Mennesker gøres til fremmedlegemer i de såkaldte naturområder. Men hvis mennesker er fremmedlegemer i den selvgroende natur, hvad i al verden er vi så for nogle størrelser? Hvis vi ikke er groet frem af naturområder selv, hvor kommer vi da fra? Hvor er den ydre masterplan, som har gjort menneskelivet som helhed til en unaturlig kunstgenstand?

Det er forståeligt, at vi skelner mellem vilde og kultiverede områder, ligesom vi skelner mellem (vilde) organismer og kunstgenstande. Omvendt er der noget paradoksalt i, at disse opdelinger bliver omsat til et fundamentalt skel mellem natur og kultur. For hvis kulturen ikke udspringer af og er del af den selvbevægende natur, hvad er den så monstro, og hvor kommer den fra?

I traditioner, der har rod i mellemøstlig mystik, er det god tone at insistere på ting, der er hinsides al fornuft. Herfra stammer da også idéen om, at vi som mennesker er skabt i en hinsidig Guds billede og dermed har del i det overnaturlige. Vi er (midlertidigt) fordrevet til det jordiske vildnis, naturen, som vi har lært at leve med, men aldrig vil kunne blive del af. En smuk poetisk myte, der stadig kan få folk til at tro, den er mere end det.

I hvert fald siden Darwin har det været oplagt, at mennesker er blevet til gennem de selv samme mekanismer som alle andre organismer. Der er intet overnaturligt ved os, selv om vi er i stand til at lave om på flere ting på flere måder end andre organismer. Hvad vi da også gør, måske i tiltro til at overnaturligheden giver os en herskers uindskrænkede ret.

De ældste træer, der findes, er flere tusind år gamle. Jeg har set eksemplarer af *Sequoia gigantea*, der er i hvert fald to et halvt årtusind gamle, og jeg har hørt om skotske *Taxus baccata*, der skal have levet i op til fem tusind år. Det er frygtelig lang tid målt med menneskelige alen. I samme periode er antallet af mennesker blevet hen ved tusind gange større, og de har lavet en frygtelig masse ulykker undervejs. At gøre menneskers tilfældige ønsker til omdrejningspunkt for alt er umådeligt arrogant.

Jeg forstår derfor godt dem, der vil sætte særlige områder til side, hvor mennesker ikke absolut skal have første ret og styr på alting. I en verden, hvor mennesker i stigende grad blander sig, fordi vi både er blevet stadigt flere og stadigt stærkere, er der god grund til det. Både fordi det er fascinerende at se, hvad der så sker, men også fordi det giver rum for de mange arter, som har svært ved at leve med at mennesker roder rundt i deres område.

Hvis folk vil kalde disse områder naturområder, naturparker eller naturreservater, så er det fint med mig. Jeg vil dog omvendt gerne have mig frabedt samtidig at blive betragtet som over-, under-, meta- eller ekstranaturlig. Jeg er ligeså autentisk natur som et træ. Laver jeg noget godt, så er det ligeså meget en naturkvalitet, som hvis et elsdyr eller et egetræ står bag. Jeg vil sågar være åben for at betragte en asfalteret skovsti på rette sted som god natur.

For et kvart århundrede siden døde Flemming, som jeg dengang boede sammen med. Han blev kun 30 år gammel. Han var vokset op på en gård med en maskinstation, og det var antagelig ukendskab til sprøjtemidlers farlighed, der kostede både ham og hans forældre livet. Ved begravelsen bad vi præsten læse Sophus Claussens digt om Træerne, der er adelsmænd, og som gror og gror igen, i stedet for at give fromme løfter om et overnaturligt efterliv, hvor vi alle igen skal mødes.

I dag er Flemming sikkert allerede godt på vej til at blive træ, og netop der mødes vi alle igen på vores fortsatte vej mod nye former. Intet kunne vel være mere naturligt.

